

Policy Brief

#3 — 2024

Propostes pel disseny de polítiques públiques de turisme popular

El subjecte principal de les polítiques turístiques no ha sigut la població local, i menys encara, els sectors més populars.

En un context de múltiples crisis i un augment de les desigualtats, aquest document presenta propostes per promoure una política pública en turisme popular.

Aquests suggeriments s'articulen sota diferents fórmules vinculades al turisme social o a la facilitació d'infraestructures d'ús públic, i poden donar-se sota iniciativa pública, privada, comunitària o individual. Aquest *policy brief* va dirigit principalment a les administracions públiques responsables d'aquestes polítiques.

Introducció

Al voltant del 33% de la població espanyola no pot permetre's una setmana de vacances a l'any fora de la seva residència habitual, segons l'Enquesta de Condicions de Vida de 2023 elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística. A Llatinoamèrica, les xifres son encara més grans, atès que més de la meitat de la població no pot fer vacances fora de casa seva. Des d'Alba Sud mostrem preocupació davant les **dificultats d'accés d'aquests sectors populars a espais d'oci i turisme**. En un context d'augment de les desigualtats, desmantellament dels serveis públics i una tendència a l'elitització del turisme, **reclamem que les classes populars siguin el subjecte principal de la política turística per davant dels interessos empresarials**. Per aquesta raó, plantegem una sèrie de propostes per impulsar un turisme popular que tingui en compte les necessitats de la majoria de la població.

Quan parlem de **turisme popular** ens referim en un sentit ampli al conjunt d'activitats turístiques que desenvolupen els sectors populars, tant per iniciativa pròpia autoorganitzada, com de caràcter privat o vinculada a l'Economia Social i Solidària, però en el que el paper del gran capital és marginal. En el context actual, la nostra demanda es que **constitueixi el centre de les polítiques turístiques**.

Totes aquestes formes en que les classes populars organitzen i gaudeixen del seu temps lliure pel seu compte han carregat històricament **connotacions negatives**: *come huevos, farofeiros, domingueros, gatear...* són algunes de les expressions utilitzades per referir-se a les activitats recreatives o turístiques autònomes de les classes populars. També hi ha una confusió en la seva definició perquè es vincula a un turisme massiu i de visita a llocs turístics "populars" o es barreja amb altres conceptes com turistificació o *overtourism*, que, en realitat, s'allunyen completament de la proposta que defensem.

Turistificació: procés de transformació socioespacial com conseqüència d'un creixement tal d'activitats turístiques, sota l'hegemonia del capital, que fa que tota la vida econòmica i social es vegi subordinada a aquestes, desplaçant altres necessitats i usos.

Font: Cañada, Ernest; Murray, Ivan & Marie dit Chiro, Clément (2023). *El malestar en la turistificación. Pensamiento crítico para una transformación del turismo*. Barcelona: Icaria Editorial.

Overtourism: creixement excessiu de visitants que condueix a la massificació en zones on els residents pateixen les conseqüències dels pics turístics i estacionals, que han forçat a canvis permanents en el seu estil de vida, accés a serveis i benestar general.

Font: Milano, Claudio; Cheer, Joseph M & Novelli, Marina (2018). *Overtourism a growing global problem. The Conversation*.

Saber més:

El turisme popular pot articular-se sota diferents formes com, per exemple, turisme social o turisme de diàspora (també conegut com a nostàlgic). Igualment pot donar-se a partir d'una iniciativa pública, privada, comunitària o individual o col·lectiva autoorganitzada.

Cañada, Ernest; Gascón, Jordi; Milano, Claudio (Ed.) (2023). [Turismo popular: propuestas y debates](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Informes en contraste, núm. 8, 2a edició.

Cañada, Ernest y Schenkel, Érica (2023). [Políticas públicas en turismo en América Latina y el Caribe: análisis comparado](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Informes en Contraste, 28.

Pinassi, Andrés (2024). [Turismo doméstico de diáspora y \(re\)valorización del patrimonio rural. Experiencias comunitarias en pequeñas localidades de la provincia de Buenos Aires](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Informes en contraste, núm. 30.

Metodologia

Alba Sud és un centre independent d'investigació en turisme des de perspectives crítiques amb més de quinze anys d'experiència en l'aposta per una transformació del turisme. Després de la sistematització de diverses experiències i propostes de polítiques turístiques, tan a Espanya com a Amèrica Llatina,

detectem un dèficit de polítiques que afavoreixin als sectors populars. Aquest *policy brief* agrupa una sèrie de propostes elaborades a partir d'aquestes investigacions prèvies per afavorir l'impuls de polítiques públiques turístiques populars.

Algunes de les publicacions d'Alba Sud en les que ens basem:

- Cañada, Ernest (2020). [*Sesc Bertioga, donde el turismo social construye esperanza*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Informes en contraste, 11. 2a. edició.
- Cañada, Ernest; Izcarra, Carla; Valls, Raül (2023). [*Turismes de proximitat: demanda d'una política pública*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, col·lecció Informes en Contrast, núm. 23.
- Cañada, Ernest & Schenkel, Erica (2023). [*Recomendaciones para el diseño de políticas turísticas en América Latina y El Caribe*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Policy Brief, 2.
- Fletcher, Robert; Blanco-Romero, Asunción; Blázquez-Salom, Macià, Cañada, Ernest; Murray Mas, Iván & Sekuloba, Filka. (2021). [*Caminos hacia un turismo post-capitalista*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, Informes en Contraste, núm. 18.
- Schenkel, Érica (2019). [*Turismo social en América Latina. Aprendizajes de las experiencias regionales*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, colección Informes en Contraste, núm. 10. Prólogo de Ernest Cañada.
- Schenkel, Érica (2024). [*Turismo social en Argentina: desarticulación de una política pública con voluntad democratizadora*](#). Barcelona: Alba Sud Editorial, colección Informes en Contraste, 33.

Resultats clau

Les nostres reflexions neixen d'una pregunta clau: qui ha de ser, en realitat, el subjecte de la política turística? En conseqüència, ens qüestionem també la orientació hegemònica de les polítiques públiques, que no han tingut com a principal subjecte a la majoria de la població. En la proposta que fem de reivindicar i enfortir un turisme popular, posem en el centre les necessitats d'oci, recreació i turisme de la majoria en un context on la gestió del turisme sembla orientar-se cap a la seva al·lització i privatització de l'espai públic. Actualment, son diverses administracions públiques que estan promovent un turisme de luxe que expulsa i exclou a la població local.

D'altra banda, la crisi ecològica demana que replanegem la nostra forma de consumir i que posem fre als models imperials de vida que te un petit percentatge de la població mundial. A mode d'exemple, el

2018, el 50% de totes les emissions procedents de l'aviació van ser causades per l'[1% de la població mundial](#).

En aquest context de transició socioecològica urgent, el turisme també ha de transformar-se i, en la seva majoria, haurà de reubicar-se en l'entorn proper. Aquesta proximitat serà l'espai prioritari, però no exclusiu, on organitzarem les vacances i activitats de recreació i turisme. Però la proximitat, en sí mateixa, no pot veure's com una alternativa, sinó, més aviat, com el terreny de disputa on la majoria de la població haurà de desenvolupar aquest tipus d'activitats i en el que s'entrecreuaran diferents y contraposats interessos. Per això, cal tenir polítiques i infraestructures públiques perquè es puguin donar aquestes expressions turístiques i les necessitats d'àmplies capes socials no quedin relegades sense recursos ni condicions adequades.

Propostes

Intervenir amb polítiques públiques a favor dels interessos dels sectors populars en l'àmbit del turisme, implica, en primer lloc, desmuntar la lògica dels processos de turistificació i al·lització que conformen en l'actualitat la majoria de les polítiques turístiques. Però, al mateix temps, requereix intervenir de forma transversal amb propostes que afavoreixin les necessitats, drets i desitjos del gruix de la població i, en particular, dels segments que no poden fer vacances, cada vegada més majoritaris. En aquest sentit, apuntem algunes idees i suggeriments que poden servir per posar en marxa moltes altres orientacions en les polítiques turístiques:

Espai públic

És necessari convertir els carrers, places i parcs urbans en espais segurs, agradables i amb infraestructura (lavabos públics, bancs, voreres accessibles, etc.). Llocs on les persones puguin fer esport, però també relacionar-se i organitzar i gaudir del seu temps lliure sense mecanismes d'ordenament que castigui les pràctiques més populars. Hem d'evitar l'excessiva regulació d'usos de l'espai públic, així com fer front a les lògiques de privatització dels processos de turistificació. Així mateix, s'ha de plantejar una renaturalització dels espais públics urbans.

Transport públic

Les administracions haurien de vetllar per una xarxa de transport públic segura, eficient i accessible, tant per persones amb mobilitat reduïda o qualsevol discapacitat, com aquelles amb dificultats econòmiques. Aquesta xarxa hauria de donar resposta i prioritat a les necessitats quotidianes de mobilitat, sobretot a les zones rurals i noves urbanitzacions on hi ha un important dèficit de transport públic. A la vegada, aquesta mateixa xarxa, haurà de respondre a les mobilitats derivades d'un oci i turisme de proximitat, facilitant un desplaçament més sostenible i reduint l'ús del vehicle privat.

Mesures de sensibilització i educació ambiental

Tornar a connectar amb la natura i aprendre a conèixer amb ella és imprescindible per un futur més sostenible. Per això, requerim més recursos públics per ampliar i millorar la oferta en educació ambiental.

Mecanismes d'accés democràtics

Proposem crear mecanismes d'accés a atractius culturals i naturals que no passin per haver de pagar una entrada, sinó que s'estableixin sistemes de sorteig. Així mateix, han de prioritzar-se les visites de la població veïna a aquell lloc.

Transformació cultural

Hem de revalorar totes les pràctiques de turisme popular com una opció desitjable i atractiva per la majoria de la població. Hem de trencar amb l'imaginari de que per a gaudir de les vacances hem de viatjar lluny i consumir més.

Transformació del treball

És de suma importància garantir el temps lliure i les vacances pagades de les classes treballadores. Aquest dret conquerit ha d'anar acompanya de facilitats per organitzar les vacances i caps de setmana llargs per aconseguir una major conciliació entre la vida personal i professional.

Polítiques públiques de turisme social

En molts llocs, les iniciatives de turisme social no estan coordinades. És necessari enfortir i donar coherència institucional a les polítiques de turisme social. Únicament amb una oferta coherent i connectada podem donar una resposta satisfactòria a les necessitats d'oci i turisme de la majoria de la població.

Agents clau per a la transformació

Reconèixer, enfortir i recolzar el rol rellevant de sindicats i organitzacions de l'Economia Social i Solidària com articuladors d'aquestes polítiques. Des de l'Estat i les polítiques públiques és necessari reconèixer aquest rol estratègic i impulsar aquests actors.

Infraestructures de cures

La divisió del treball per raons de gènere implica que les dones, en la seva majoria, hagin d'encarregar-se de les tasques domèstiques les quals s'infravaloren i s'invisibilitzen. En un context on la majoria de la població organitza el seu temps de vacances en el seu lloc de residència, necessitem plantejar una reorganització més igualitària d'aquestes tasques, no només en l'àmbit privat, sinó també en el públic i comunitari. Per això, és necessari proveir d'infraestructures de cures que permetin alliberar el temps i tasques destinades a la cura de les persones.

Gap policy

Hem de tenir en compte que els sectors amb menys ingressos tenen més dificultats per destinar temps i recursos pel turisme. Per això, al dissenyar polítiques de turisme social, hem de tenir en compte aquest biaix i incorporar mesures en el disseny de les propostes que ajudin a superar-lo.

Policy Brief

#3 — 2023

Alba Sud

www.albasud.org

Propostes pel disseny de polítiques públiques de turisme popular

Autoria: Ernest Cañada, Carla Izcara, Bastien Montovert
i Mariciana Zorzi.

Aquest policy brief es publica en el marc del projecte
“Reactivació turística post-COVID19: alertes contra l’increment
de desigualtats globals. 2a fase: propostes.”, impulsat per
Alba Sud amb el suport de l’Agència Catalana de Cooperació al
Desenvolupament (convocatòria 2022).

ISBN: 978-84-09-66824-3

Una iniciativa de

ALBA SUD

investigació i comunicació per al desenvolupament des de 2008

Amb el suport de

